

บทที่ 2

แนวความคิดทางทฤษฎีในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในทางการเมืองไทยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะหาข้อสรุปทั่วไป (generalization) ของกระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมือง และนำไปสู่การแสดงบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี และเพื่อที่จะให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีควมรัดกุมและชัดเจน มีระเบียบวิธีการศึกษา (methodology) ตลอดจนสามารถตรวจสอบผลการวิจัยได้ (testing) จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวความคิดทฤษฎีสำหรับใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย ดังนั้นในบทนี้จะเป็นการนำเสนอแนวความคิดทางทฤษฎีซึ่งจะนำมาใช้เป็นกรอบในการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ในส่วนแรกจะเป็นการสำรวจแนวความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำสตรีและการมีบทบาททางการเมือง ในส่วนที่สองเป็นการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องสตรีกับการมีบทบาททางการเมือง และในส่วนที่สามเป็นการสรุปรวมถึงแนวความคิดทางทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัยเรื่องบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีไทยในทางการเมืองไทย

กรอบแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

1. แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีกับการมีบทบาททางการเมือง

ตลอดช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา สตรีในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเทศตะวันตกได้มีการตื่นตัวในเรื่องบทบาทของสตรีเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นความตื่นตัวทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความตื่นตัวในเรื่องนี้มีอยู่หลายระดับ ตั้งแต่ความตื่นตัวต่อความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ ปัญหาการกดขี่ทางเพศ ตลอดจนการเกิดขบวนการต่าง ๆ ในลักษณะมุ่งให้สตรีหลุดพ้นจากบทบาทพื้นฐานที่สังคมกำหนดและคาดหวังแต่เดิม นั่นคือบทบาทการเป็นภรรยาและมารดา จุดมุ่งหมายของการเกิดขบวนการต่าง ๆ เพื่อที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้สตรีมีความเสมอภาคกับบุรุษ และจนถึงจุดที่สตรีมีความอิสระ สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งบุรุษ ภายหลังเมื่อสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ได้มีการกระตุ้นให้มีการศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมต่าง ๆ กว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยแนวโน้มของการศึกษาส่วนใหญ่จะมาจากจุดยืนของผู้ที่เรีกร้องความเสมอภาค มีการเน้นให้เห็นว่าการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับสตรีนี้มีไว้เพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็นของนักวิชาการเท่านั้น หากแต่มีจุดหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพที่สตรีคือยกกว่าบุรุษนั้นด้วย (จිරติ คังสภักย์, 2524 : 15-16) Hacker (1936 : 60) ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับสตรีในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยและให้ความเห็นว่า ตามปกติแล้วสตรีส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกในเรื่องความสำนึกเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศ (sex concious) และจัดตั้งขบวนการสตรีต่าง ๆ ในการเรียกร้องสิทธิ ความเสมอภาค นอกจากนี้สตรียังเข้าร่วมในสมาคมหรือกลุ่มต่าง ๆ เพื่อแยกตัวออกจากสังคม การแยกตัวออกจากสังคมของสตรีในรูปการตั้งกลุ่มของตนเองหรือขบวนการนี้ เป็นเพราะสตรีมีความสำนึกในเรื่องความแตกต่างระหว่างสถานภาพ และบทบาททางเพศเป็นหลักสำคัญ

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าสตรีในปัจจุบันได้มีบทบาทมากขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่เดิมสตรีมักจะมีบทบาทเฉพาะในครอบครัว ภายหลังจากเมื่อสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป สตรีมีความจำเป็นต้องออกมำทำงานทำนอกรบ้านเพื่อช่วยหารายได้มาจุนเจือครอบครัวอีกทางหนึ่ง ดังนั้นบทบาทของสตรีในสังคมจึงมีมากขึ้นและทำให้สตรีเริ่มมองเห็นคุณค่าของตัวเองว่ามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสังคมเท่าเทียมบุรุษ

สตรีในปัจจุบันได้กลายเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีความสำคัญมากขึ้นในสังคม เนื่องจากค่านิยมของสังคมในปัจจุบันเชื่อว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองควรที่จะได้มีการกระจายไปสู่ประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ ดังนั้นประชาชนควรที่จะได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นผลดีคือการเปลี่ยนแปลงทางสถานภาพและบทบาททางการเมืองของสตรี โดยปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้คือ การที่สตรีได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือประเศการณ์ที่สตรีได้รับจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

Lasswell (1966 : 12-15) ได้ชี้ให้เห็นว่าบุคลิกภาพของสตรีในสังคมสมัยใหม่ได้ทำให้สตรีมีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความมั่นคงทางจิตใจ มีทักษะและความรอบรู้กว้างขวาง มีความเป็นอิสระและกล้าที่จะแสดงออกในความคิดเห็นของตนเอง และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงบทบาททางการเมือง

ทัศนคติของ Lasswell เกี่ยวกับบุคลิกภาพของสตรีในสังคมสมัยใหม่นั้น มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย (modernization) เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ยึดถือหลักการของความเสมอภาคระหว่างเพศในการมีบทบาททางการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ตลอดจนได้รับสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันในด้านอื่น ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย

แต่ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้น แม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่มากยิ่งขึ้นก็ตาม หากแต่ในเรื่องความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีแล้วกลับปรากฏว่าสตรีส่วนใหญ่ของโลกยังมีฐานะเป็นพลเมืองชั้นสองที่ถูกกีดกัน ถูกวิครอนจากสิทธิอันพึงมีพึงได้ และถูกกีดกันไม่ให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองอยู่เสมอ ซึ่งนับเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มในการเรียกร้อง ถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับ สิทธิสตรี โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน นักศึกษา นักการเมืองและสื่อมวลชนต่าง ๆ (Bernard, 1968 : 3 - 14)

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ได้มีผู้ที่ศึกษาในหลายด้านทั้งในแง่สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ จิตวิทยา ปรากฏในงานวิจัยต่าง ๆ ดังนี้

Kirkpatrick (1979 ; 8 - 10) อธิบายข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ดังนี้

1. ข้อจำกัดทางด้านจิตวิทยา (physiological constaints) นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้สตรีขาดบุคลิกภาพในการเป็นผู้นำ ประกอบกับความเชื่อตามศาสนาที่เน้นบทบาทของบุรุษให้เป็นผู้ใช้อำนาจครอบครัวยังมีการให้ทัศนะเกี่ยวกับจุดกำเนิดสังคมที่ต้องอาศัยการใช้อำนาจบังคับในการจัดระเบียบของสังคม จึงทำให้สตรีเชื่อว่าการใช้อำนาจบังคับในสังคมนั้นเป็นเรื่องของบุรุษ

2. ข้อจำกัดทางวัฒนธรรม (cultural constraints) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดบุคลิกภาพที่แตกต่างกันระหว่างบุรุษและสตรี วัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานของประเทศ จำแนกพฤติกรรมและบทบาทของแต่ละเพศ โดยอาศัยกระบวนการตั้งสมและกล่อมเกลาทางการเมือง จึงเป็นที่เชื่อกันว่าวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดและจำกัดการพัฒนาตนเองของสตรี จำกัดทางเลือกและโอกาสในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

3. ข้อจำกัดทางด้านบทบาท (role constraints) ประเด็นนี้มีความเชื่อว่าบุคคลจะพยายามรักษารูปแบบบทบาทของตนและพยายามประพฤติปฏิบัติตาม ถูกคาดหวังจากสังคมภายนอก ดังนั้นเมื่อสตรีจำเป็นต้องปฏิบัติตามบทบาททางเพศที่สังคมคาดหวังในการเป็นภรรยาและมารดา จึงทำให้สตรีไม่มีเวลาในการเข้ามีส่วนร่วมในงานด้านอื่น ๆ นอกเหนือไปจากงานบ้าน

4. ข้อจำกัดจากการวางแผนร่วมกันของบุรุษ (male conspiracy) เพื่อผูกมัดให้สตรีคิดยึดอยู่กับบทบาทในการเป็นภรรยาและมารดา อาจจะยอมให้สตรีได้เข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมบ้างในระดับต่ำ ๆ แต่ไม่ยอมรับให้สตรีได้มีโอกาสก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความเชื่อที่ว่าบุรุษต้องการรักษาอำนาจและตำแหน่งที่มีอิทธิพลทางการเมืองของคนไว้นั่นเอง

Curtell (1974 : 158 – 181) ซึ่งได้ศึกษาถึงสตรีที่เป็นผู้นำในระดับชาติ และได้อธิบายถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาทของสตรีที่เป็นผู้นำทางการเมือง ดังนี้

1. การรับภาระเลี้ยงดูเด็ก ส่วนใหญ่จะเกิดสำหรับสตรีที่มีอายุต่ำกว่าสามสิบ และปัจจุบันนี้จะไม่เป็นจริงสำหรับสตรีผู้นำทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เพราะสามารถรับภาระควบคู่ไปกับภาระกิจทางการเมืองการปกครองในท้องถิ่นได้

2. การตั้งสมและการกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นผลทำให้สตรีไม่แสดงออก มักจะเก็บตัวและเป็นฝ่ายยอมให้กับบุรุษ ตลอดจนการได้รับข่าวสารข้อมูลทางการเมืองน้อยกว่าบุรุษ ทำให้สตรีมีความสนใจทางการเมืองต่ำ นอกจากนั้นอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน บรรดาภรรยาของโรงเรียน วัฒนธรรมทางสังคม และความแตกต่างทางชนชั้นในสังคม ต่างก็มีผลต่อการเข้าสู่บทบาทการเป็นผู้นำทางการเมืองของสตรีทั้งสิ้น

3. การมาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานทางการเมือง หรือเป็นครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจะเป็นการถ่ายทอดความสนใจเกี่ยวกับการเมืองให้สตรีแตกต่างกัน

4. ศศรีมีโอกาตเข้าสู่บทบาทผู้นำทางการเมืองได้ โดยการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองแทนที่นุรุษที่อยู่ใกล้ชิดเช่น บิคา ฮามี พี่ชาย

5. ลักษณะของกลุ่มศศรีเป็นชนกลุ่มน้อย จึงไม่สามารถรวมกลุ่มกันให้เป็นองค์กรอิสระที่มีอยู่ภายใต้การปกครองของนุรุษ และกลุ่มศศรีก็ยอมรับว่าสังคมเป็นโลกของนุรุษ ศศรีเอนใจกับการได้รับการปฏิบัติจากนุรุษ สิ่งเหล่านี้นับเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาทการเมืองอย่างยิ่ง

6. สาเหตุมาจากระบบเลือกตั้ง การที่ศศรีเป็นชนกลุ่มน้อย ประกอบกับการยอมรับในบทบาทของศศรี จึงทำให้ศศรีมักจะไม่ได้รับการสนับสนุนเมื่อเข้าสู่การเมือง นอกจากนี้เกี่ยวกับการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก ส่งผลให้ศศรีมีโอกาตได้รับการเลือกตั้งเป็นจำนวนน้อย

Millet (1971 : 23 – 58) อธิบายถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขให้ศศรีเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. เรื่องอุดมการณ์ เป็นผลมาจากการสังคมนิยมและวัฒนธรรมให้มีการยอมรับการปกครองแบบพ่อปกครอง ลูก ยอมรับลักษณะการปกครองที่ผู้ปกครองมีความเด็ดขาดใช้อำนาจบังคับ

2. ความแตกต่างทางชีวภาพ เป็นผลทำให้แต่ละเพศมีสภาพจิตใจแตกต่างกัน นอกจากนี้วัฒนธรรมได้กำหนดวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับชีวภาพของศศรีด้วย

3. ลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่มีนุรุษเป็นผู้ปกครอง วัฒนธรรม ประเพณีที่กำหนดให้นุรุษเป็นผู้นำครอบครัว

4. ระดับของชนชั้นในสังคมเป็นสิ่งกำหนดสถานภาพทางสังคม บทบาทของศศรีส่วนใหญ่แล้วศศรีที่อยู่ในชนชั้นที่สูงจะมีบทบาทมากกว่าศศรีที่อยู่ในชนชั้นต่ำ และในชนชั้นเดียวกันศศรีก็มีบทบาทน้อยกว่านุรุษ

5. ศศรีต้องมีหน้าที่รับผิดชอบภายในบ้าน จึงทำให้ไม่มีเวลาในการเพิ่มพูนความรู้ให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยในการยกระดับฐานะของตนเองให้สูงขึ้น

6. การที่นุรุษใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบังคับศศรีให้อยู่ภายใต้อำนาจของคน เช่น การบัญญัติไว้ในกฎหมายอิสลาม ที่กำหนดให้นุรุษมีฐานะสูงกว่าศศรี

7. แนวความคิดทางมนุษยวิทยาและทางศาสนา บทบาทของศศรีถูกกำหนดโดยสภาพจิตใจ มากกว่าสภาพทางร่างกาย และถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมมากกว่าทางด้านชีวภาพ โดยเฉพาะตามคำสั่งสอนทางศาสนา

Elliott (1977 : 1-8) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เป็นข้อจำกัดต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ดังนี้

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการ (cultural dualism) อธิบายว่าโดยธรรมชาติแล้ว สตรีมีความสามารถมากกว่าบุรุษ เช่น ความสามารถในการให้กำเนิดลูก บุรุษจึงพยายามกำหนดวัฒนธรรมเพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสตรีให้มีบทบาทที่จำกัด โดยการไม่ให้สตรีเข้ามีส่วนร่วมในการสงคราม ศาสนา และในทางการเมือง

2. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม (social evolutionary theory) การที่สังคมเริ่มต้นจากสังคมแบบปฐมภูมิมาสู่สังคมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้ต้องมีการแข่งขันกันทำ ทฤษฎีนี้รวมไปถึงการทำสังคมให้เป็นสมัยใหม่และทฤษฎีมาร์กซิสต์ ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยที่สตรีจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบบุรุษ

3. ทฤษฎีการพัฒนา (developmentalism) มีสมมติฐานว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาเป็นการให้ความรู้เฉพาะบุรุษเท่านั้น ขณะเดียวกันก็แสวงหาประโยชน์จากการใช้แรงงานสตรี และแรงงานสตรีที่ทำงานภายในบ้าน เช่นการทำงานบ้าน การเลี้ยงดูบุตร มิได้ถูกนำมาคิดเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณรายได้ประชาชาติ

4. ทฤษฎีการพึ่งพา (dependency theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าการที่โลกที่สามต้องพึ่งพาอาศัยประเทศที่เจริญแล้ว ทำให้ประเทศอุตสาหกรรมเข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศโลกที่สาม โดยการเข้าควบคุมการค้า เทคโนโลยี ทั้งยังเบียดบังเอาทรัพยากรต่าง ๆ จากประเทศโลกที่สาม พยายามชี้้นำให้ประเทศโลกที่สามมีการพัฒนาตามแบบอย่างประเทศของตน ดังนั้นเมื่อมุ่งหวังที่จะพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม จึงได้มีการเกณฑ์แรงงานบุรุษเข้าสู่เมือง ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรม ขณะที่แรงงานสตรียังคงอยู่ในชนบทและภายในบ้าน ภายหลังเมื่อจำเป็นต้องใช้แรงงานเพิ่มมากขึ้น แรงงานสตรีจึงถูกดึงเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเช่นเดียวกัน แต่เป็นแรงงานระดับต่ำ ๆ ไม่มีโอกาสก้าวหน้าแต่อย่างใด

สำหรับการศึกษาเรื่องสตรีไทยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครองนั้น ได้มีการศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ขั้วขวางสตรีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ดังนี้

ตีนิ กมลนาวิณ และคณะ (2519 : 1 – 3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศชายและเพศหญิง ซึ่งได้ให้แนวคิดที่น่าสนใจ ดังนี้

1. แนวคิดทางจิตวิทยา มีความเห็นว่าเพศหญิงมีลักษณะทางชีววิทยาที่อ่อนแอกว่าเพศชาย ร่างกายและอุปนิสัยใจคอโดยทั่วไปของเพศหญิงนั้น ถูกกำหนดขึ้นมาให้เหมาะสมกับการทำงานเบากว่าเพศชาย อันได้แก่งานดูแลบ้านช่อง การเลี้ยงดูทารก การปรนนิบัติสามี เป็นต้น

2. แนวความคิดเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคม ซึ่งมีความเห็นว่าสถานภาพและบทบาททางสังคมโดยทั่วไปของเพศหญิงนั้นต่ำกว่าของเพศชาย และมีความสัมพันธ์ทางระดับตำแหน่งที่ต่ำกว่าเพศชาย

3. แนวความคิดทางประวัติศาสตร์ มีความเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่บทบาทของเพศหญิงถูกจำกัดทั้งในขอบเขตและระดับที่ต่ำกว่าเพศชายนั้น มีอยู่สองประการ ประการที่หนึ่ง เพราะว่า คนสำคัญที่มีอิทธิพลเหนือสังคมในแต่ละยุคสมัย เท่าที่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ชี้ชัดไปจนถึงนั้นเป็นเพศชาย อันเป็นผลให้เพศชายมีอิทธิพลที่จะผลักดันให้เพศหญิงยอมรับบทบาทและมีพฤติกรรมไปในแนวทางที่เพศชายกำหนดให้ ประการที่สอง ระบบความเชื่อในลักษณะสากลเกี่ยวกับเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ โดยเฉพาะที่เห็นได้เด่นชัด ได้แก่ความเชื่อทางศาสนา เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ เป็นต้น ถ้วนแล้วแต่มีข้อกำหนดที่เป็นการจำกัดหรือกีดกันสิทธิและแบบแผนทางความประพฤติปฏิบัติของเพศหญิงไว้ในขอบเขตและฐานะที่ต่ำกว่าเพศชายทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อความเชื่อในสังคมคอกอยู่ได้อิทธิพลของศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้เพศหญิงต้องยอมรับบทบาทและระดับสถานภาพของคนโดยุษณี เช่นเดียวกับที่ต้องยอมรับในเมื่อสังคมนั้นคอกอยู่ได้อิทธิพลของเพศชาย

การศึกษาของคณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรีของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2533 : 194 – 204) พบว่าอุปสรรคสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของสตรีไทย คือ

1. ระบบการปกครองในสมัยโบราณ ไม่เปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง

2. ความคิดความเชื่อของสตรี ซึ่งเชื่อว่าหน้าที่ทางการเมืองการปกครองเป็นของบุรุษ สตรีไทยจึงขาดความสนใจในเรื่องนี้ แต่เมื่อมีความจำเป็นสตรีไทยก็สามารถทำหน้าที่ในด้านการเมืองการปกครองได้ด้วยควมรับผิดชอบยิ่ง

3. ลักษณะการบริหารของสตรี ทำให้สตรีขาดลักษณะการเป็นผู้นำ

บวร ประพฤติ และคณะ (2520 : 214 - 216) ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองของสตรี และได้พบประเด็นปัญหาที่น่าสนใจ กล่าวคือ ค่านิยม และระดับการศึกษาของสตรีจะมีอิทธิพลต่อเข้าสู่บทบาทการเป็นผู้นำของสตรี กล่าวคือ การที่สตรีมีโอกาสนในการศึกษาค่าประอบกับค่านิยมของสังคมไทยที่ไม่ยกย่องให้สตรีเป็นผู้นำ ส่งผลให้สตรีขาดความมั่นใจในตัวเอง ไม่นิยมความมีอำนาจสนใจแต่การบ้านการเรือน ไม่ยึดมั่นในอาชีพใดอาชีพหนึ่ง ตลอดไป เหล่านี้นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สตรีมีโอกาสน้อยในการก้าวสู่ตำแหน่งผู้นำ

อภิชาติ จาริสุทธิรงค์ และเทวี พันธุเมธา (2527 : 14 - 16) ได้สรุปผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคผู้นำท้องถิ่นสตรีไว้ดังนี้คือ การเป็นผู้นำสตรีมักประสบปัญหาในระยะแรกของการทำงาน แต่เมื่อได้แสดงบทบาทให้เป็นที่ยอมรับแล้ว เพศมิได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแต่อย่างใด และได้กล่าวต่อไปอีกว่าสตรีในปัจจุบันมีสิทธิที่จะก้าวสูงขึ้นไปในบทบาททางการเมืองการปกครอง หากมีการศึกษาสูงและได้รับการยอมรับสนับสนุน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าสตรีนั้นสามารถทำงานได้ในระดับผู้นำเช่นเดียวกับบุรุษ ปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงที่ขัดขวางมิให้สตรีก้าวเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมืองน่าจะอยู่ที่ตัวสตรีเอง กล่าวคือ สตรีมักจะขาดความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง จากผลการวิจัยพบว่าสตรีที่เป็นผู้นำส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องพันกับการเมืองการปกครอง นอกจากนั้นการศึกษาของสตรีจะเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยพัฒนาความคิดของสตรีในการยกระดับสถานภาพของตน

โดยสรุปจากการศึกษาทั้งของนักวิชาการตะวันตกและนักวิชาการไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีสรุปปัจจัยได้ดังนี้คือ ปัจจัยจากตัวของสตรีเอง อันได้แก่ การศึกษา อายุ อาชีพ ภูมิฐานะ การนับถือศาสนา เป็นต้น และปัจจัย ภายนอกตัวสตรี ซึ่งได้แก่ ค่านิยม วัฒนธรรมทางสังคม กฎหมาย ลักษณะการปกครอง ตั้งแต่เหล่านี้นับเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีทั้งสิ้น

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองการปกครองของสตรี

ในประเด็นนี้ได้มีผู้ที่สนใจศึกษาควบคู่กันกับประเด็นแรกนั่นคือ เมื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคแล้ว ก็ย่อมมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองการปกครองของสตรีเช่น Jean J. Kirkpatrick (1979) ได้อธิบายถึงลักษณะที่เอื้อต่อการทำงานเพื่อส่วนรวมซึ่งมีผลกระทบเหมือนกันไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรี โดยจะต้องมีพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. เป็นคนที่อยู่ในภูมิถำณาเดิม กล่าวคือ การย้ายถิ่นทำให้บุคคลมีความรู้สึกไม่ถึกซึ่งต่อชุมชนเหมือนกับคนพื้นเพเดิม จากการศึกษา ศ.ศ. สตรีอเมริกันพบว่าส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในภูมิถำณาเดิม

2. สภาพแวดล้อมของชุมชนขนาดเล็กทำให้บุคคลเกิดความรับผิดชอบต่องังคมมากกว่าชุมชนขนาดใหญ่

3. ชนชั้นในสังคม สร้างโอกาส ประสพการณ์ เกียรติยศ และความรู้สึกให้กับบุคคลว่าการเข้าร่วมกับส่วนรวมมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ชนชั้นไม่ได้ประกันว่าสตรีในชนชั้นสูงจะมีความทะเยอทะยานสูง และสตรีในชนชั้นต่ำจะมีความทะเยอทะยานต่ำด้วย เพราะชนชั้นจะเป็นสิ่งช่วยสร้างโอกาสให้กับบุคคล จากการศึกษาพบว่า ศ.ศ. สตรีอเมริกันมาจากทุกชนชั้นในจำนวนที่เท่า ๆ กัน

4. การศึกษาและอาชีพของบิดามารดาไม่ใช่สิ่งช่วยพัฒนาให้บุตรสาวมีความกระตือรือร้น อย่างไรก็ตามพบว่าการศึกษาและอาชีพของบิดามารดาจะมีผลกระทบต่อรูปแบบของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของบุตร

5. ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวมีผลกระทบต่อการพัฒนาตนเองของสตรี แต่ผลกระทบจะลดน้อยลงเพราะปัจจัยด้านตัวบุคคล และการเปลี่ยนแปลงในสังคม สตรีที่กระตือรือร้นเชื่อมั่นในตัวเอง มุ่งมั่นแสวงหาความสำเร็จก็จะสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้

6. การกล่อมเกลาทางการเมืองจากครอบครัว การกล่อมเกลาจากครอบครัวจะเป็นพื้นฐานจำแนกเป้าหมายการทำงานของบุคคล การมีบิดามารดาเป็นคุณกระตือรือร้นในกิจกรรมส่วนรวม จะทำให้สตรีเกิดการเรียนรู้ว่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองไม่ใช่เป็นเรื่องบุรุษแต่ฝ่ายเดียวและบุคคลที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของชุมชนจะเกี่ยวข้องกับการเมืองมากกว่าคนที่อยู่ห่างไกลชุมชน

Manderson (1980) ซึ่งได้ศึกษาผู้นำทางการเมืองสตรีในระดับท้องถิ่นของ มาเลเซีย ได้ข้อสรุปใกล้เคียงกับ Kirkpatrick กล่าวคือ ผู้นำสตรีส่วนใหญ่จะอาศัยการศึกษา เป็นวิถีทางในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและในการยกระดับสถานภาพทางสังคมของคนนอก จากจะอาศัยโอกาสทางการศึกษาแล้วผู้นำสตรียังอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ อีก คือ

1. บิดามารคามีภูมิฐานะอยู่ในท้องถิ่นนั้น
2. บิดาและสามีส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นข้าราชการ
3. เป็นบุคคลที่สามารถใช้ภาษาได้ทั้งภาษาอังกฤษและมาเลเซีย
4. อาชีพเดิมของผู้นำสตรีส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้าน รองถัดมาก็เป็นครู
5. อื่น ๆ เช่น การมีสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับการเมือง

สำหรับกรณีของสังคมไทย จากการศึกษาของ บวร ประพฤติกิติ และคณะ (2520) และพบว่าปัจจัยที่ผลักดันให้สตรีประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการเมืองหรือ

1. การมีระดับการศึกษาสูง
2. ภูมิหลังของสตรีผู้มีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นผู้นำแต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่กำหนด หรือมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการเมืองหรือสตรี

คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (2530) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีไทย พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนบทบาททางการเมืองของสตรีให้มากขึ้น คือ

1. ปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อทางสังคม ทำให้อคติที่มีต่อสตรีลดน้อยลง การให้ความสำคัญเรื่องความสามารถของบุคคลมากขึ้น การสร้างความพร้อมให้กับสตรีด้วยการให้พึ่งพาตัวเองมากขึ้น ตลอดจนการที่สตรียอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น มีการร่วมมือระหว่างสตรีเป็นกลุ่มเป็นองค์กรมากขึ้น
2. ปัจจัยจากตัวสตรีเอง ได้แก่ การที่สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้นทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น มีภาระครอบครัวน้อยลงด้วยการสร้างความเข้าใจให้บุรุษมีความรับผิดชอบในภาระครอบครัวและเลี้ยงดูบุตรร่วมกับสตรี

กล่าวโดยสรุป สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี มีอยู่สองปัจจัยที่สำคัญคือ ปัจจัยจากตัวสตรีเอง ซึ่งได้แก่ภูมิหลังต่าง ๆ ของสตรีและครอบครัว อาทิ การศึกษา อาชีพ อาชีพ ภูมิฐานะ ภาวะครอบครัว เป็นต้น และปัจจัยจากภายนอกตัวสตรีซึ่งหมายถึง ค่านิยม วัฒนธรรม ทางสังคม กฎหมาย ลักษณะรูปแบบการปกครองเหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีทั้งสิ้น

2. แนวความคิดทฤษฎีเรื่องการเป็นตัวแทน

การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยถือได้ว่าการเลือกตั้งเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง นั่นเพราะเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเลือกตัวแทน ดังนั้นการเลือกตั้งจึงมีความสัมพันธ์กับตัวแทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นั่นคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนที่ประชาชนเลือกตั้งเข้าทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร จะมีอำนาจในการตัดสินใจในนามของประชาชน แต่การทำหน้าที่เป็นตัวแทนนั้นขึ้นอยู่กับว่าสมาชิกสภาผู้แทนนั้นมีความเข้าใจในความหมายของการเป็นตัวแทนในลักษณะไหน ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนเข้าใจความหมายของการเป็นตัวแทนแตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้การทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนแตกต่างกันด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีบทบาทหรือการกระทำที่ไม่เหมือนกันในการสนองตอบต่อประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การที่จะประเมินบทบาทหรือการกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะตัวแทนของประชาชนจะค่อนข้างซับซ้อนปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนั้นแนวคิดเรื่องการเป็นตัวแทนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอันดับแรกที่จะต้องนำมาพิจารณา

ความหมายของการเป็นตัวแทน

ความหมายของการเป็นตัวแทนนี้สามารถแยกได้ 2 ลักษณะ ในความหมายของ Davidson (1969) ซึ่งอธิบายว่า การเป็นตัวแทน หมายถึงการเป็นตัวแทนผู้ออกเสียงเลือกตั้งที่ทำให้อาสาสมัครสามารถเข้ามาในสภาได้ ดังนั้นตัวแทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องให้ความสำคัญต่อผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งของตน นั่นหมายความว่าบทบาทและการกระทำของ

ศ.ศ.จะต้องคอยคำนึงถึงความต้องการ ความพอใจและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในเขตเลือกตั้งของคน ดังนั้น ศ.ศ. ในที่นี้คือผู้แทนของจังหวัดในแต่ละเขตเลือกตั้ง ในความหมายที่สอง การเป็นตัวแทนหมายถึงการได้รับความไว้วางใจจากประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งว่าคนเป็นบุคคลที่มีมโนธรรม มีสำนึกในความรับผิดชอบ มีความรู้ ความสามารถและวิจรรณญาณที่ดี แนวความคิดนี้ สะท้อนความคิดของ Edmund Burke ที่ชี้ว่า ศ.ศ.จะต้องเคารพและยื่นหยัดในสำนึกและ มโนธรรมของการตัดสินใจของคน โดยไม่ยอมให้อิทธิพลได้เข้าครอบงำการตัดสินใจของคน (Eulau, 1959) เพราะฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวมโดยอาศัยวิจรรณญาณของตนเอง ภายใต้แนวคิดนี้ ศ.ศ.จะมีอิสระจากเงื่อนไขที่จะต้องคอยสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้งของคน ดังเช่นที่ John Willis ผู้นำกลุ่ม Whig ในสภาผู้แทนของอังกฤษได้สะท้อนความมีอิสระของ ศ.ศ.ในการตัดสินใจครั้งนี้ (Birch, 1972)

“หลังจากที่พวกเรา (ศ.ศ.) ทั้งหมดได้รับเลือกตั้งและเข้าทำงานในสภาแล้ว เราทั้งหลายก็ต้องลงคะแนนเสียงอีกต่อไป อย่างน้อยก็ในขณะที่ทำงานในสภาฯ อำนาจทั้งหมดของชาติอยู่ในกำมือของพวกเราทุกคน และเราได้รับการย้ำเสมอ ก่อนมาทำหน้าที่ในสภาฯ ว่าจะต้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะทั่วไป และจะใช้ดุลยพินิจตามความคิดเห็นที่เป็นอิสระของตนเอง”

จากความหมายของการเป็นตัวแทนที่ต่างกัน ทำให้เกิดประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไป นั่นคือการเลือกตั้งซึ่งเปรียบเสมือนกลไกสำคัญที่จะนำมาซึ่งการเป็นตัวแทน ได้นำไปสู่การสนับสนุนแนวความคิดเรื่องการเป็นตัวแทนในลักษณะใดระหว่างของ Davidson และ Burke ดังนั้นเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดต่อความหมายของการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้ง จึงจำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติมในเชิงทฤษฎี ทั้งนี้เพื่อที่จะนำไปสู่การประเมินบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ว่าในความเป็นจริง เป็นอย่างไร (เสวตฉัตร สุวรรณรัตน์ , 2535 : 28)

หลักการของการเป็นตัวแทนกับการเลือกตั้ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งและการเป็นตัวแทน หากแต่ความหมายของการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้งถ้าพิจารณาในแง่หลักการแล้ว ลูจะไม่มี

ปัญหาอะไร แต่เมื่อพิจารณาลงในรายละเอียดจะเห็นปัญหามากมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทวิภาค (dualism) ของการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้ง และลักษณะทวิภาคนี้มักจะขัดแย้งกัน กล่าวคือ หลักการเป็นอย่างหนึ่งในขณะที่ความเป็นจริงเป็นอีกอย่างหนึ่งที่ขัดแย้งกัน (กนก วงศ์ตระหง่าน , 2530) นั้นหมายความว่า การเป็นตัวแทนในความเป็นจริงสามารถจะมีความหมายได้ในหลายลักษณะ ดังนั้นการที่จะประเมินการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาพิจารณา มิใช่ช่วยการอ้างการเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียวว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนของประชาชนเพราะมาจากการเลือกตั้ง ประเด็นถัดมาที่ควรพิจารณาคือ นอกเหนือจากการเลือกตั้งแล้ว ยังมีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการเป็นตัวแทน Eulau และ Karps (1978) ได้กล่าวว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนได้ดี ตามหลักการปกครองโดยระบบตัวแทนจะต้องทำหน้าที่ในเชิงการสนองตอบ (responsiveness) ได้ดี นั้นหมายความว่า การเป็นตัวแทนในการสนองตอบเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญในการนำมาพิจารณาประเมินการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและทั้งสองคนได้เสนอองค์ประกอบสำคัญของการเป็นตัวแทน 4 ประการ ดังนี้

1. การสนองตอบในเชิงนโยบาย เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ประเด็นสำคัญคือ การเกี่ยวข้องกันระหว่างความต้องการทางนโยบายของประชาชนกับการกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งสามารถได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันในนโยบายหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะวิธีการได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันจะเป็นอย่างไร เมื่อนั้นแสดงว่าการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสนองตอบต่อประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การสนองตอบในเชิงนโยบายนี้ เป็นคุณสมบัติที่ยอมรับกันทั่วไปในเรื่องของการเป็นตัวแทน นั้นหมายความว่าด้านนโยบายที่ออกมาหรือตัดสินใจโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตรงความต้องการของประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง (โดยที่ประชาชนเหล่านั้นยอมรับ) ก็แสดงว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีคุณสมบัติของการสนองตอบในฐานะของการเป็นตัวแทน

2. การสนองตอบในเชิงบริการ เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ หรือบริการต่าง ๆ ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกระทำให้แก่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การกระทำในการให้บริการนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในเชิงนิติบัญญัติ บริการเหล่านี้ได้แก่การพบปะ การตอบจดหมาย

การจัดประชุมหรือทัศนศึกษา เป็นต้น ให้แก่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งของคุณ การให้บริการนี้ครอบคลุมไปถึงการช่วยคิดต่อประสานงานจนถึงการแก้ไขปัญหาระหว่างประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งกับข้าราชการประจำที่ประชาชนเหล่านั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับ ตัวอย่างเช่น กรณีประชาชนเคือคร้อนในเรื่องที่ดินหรือน้ำในการเกษตรและต้องการให้ข้าราชการประจำที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไขความเคือคร้อนให้แก่คน แต่ประชาชนไม่สามารถติดต่อกับราชการประจำได้จึงทำให้ประชาชนจะต้องร้องขอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรช่วยคิดต่อกับข้าราชการประจำแทนคนเป็นต้น บทบาทนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่คล้ายกับเป็นตัวกลางที่จะเป็นผู้ประสานหรือเชื่อมระหว่างประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งกับผู้ให้บริการต่าง ๆ

3. การสนองตอบในเชิงจัดสรรผลประโยชน์ การสนองตอบในเชิงจัดสรรผลประโยชน์นี้เกี่ยวข้องกับบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการจัดสรรผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนในเขตเลือกตั้งของคุณ เช่น งบประมาณเพื่อการพัฒนาในเขตที่คนเป็นผู้แทน การสนับสนุนโครงการบางโครงการที่จะให้ผลประโยชน์แก่เขตเลือกตั้งของคุณ ผลประโยชน์เหล่านี้เป็นไปได้ทุกด้าน เช่น การเกษตร อุตสาหกรรม สาธารณสุข การศึกษา พาณิชยกรรม จนถึงความมั่นคงภายใน เป็นต้น นั่นหมายความว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะเป็ประโยชน์แก่พื้นที่หนึ่งในด้านต่าง ๆ ดังตัวอย่างที่กล่าว อาทิ เช่น การสนับสนุนให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมทางชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งหมายถึงการจัดสรรทรัพยากรจำนวนมากที่จะเป็นประโยชน์แก่พื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในส่วนนี้จะมีลักษณะของการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่พื้นที่และประชาชนที่เลือกคน และประชาชนก็จะได้รับผลเหล่านั้นในที่สุด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนองตอบต่อผลประโยชน์ของประชาชนในเขตเลือกตั้งของคุณ

4. การสนองตอบในเชิงสัญลักษณ์ การสนองตอบในเชิงนี้มีลักษณะในเชิงจิตวิทยามากกว่า ในขณะที่การสนองตอบทั้งสามประเด็นข้างต้นมีลักษณะในเชิงพฤติกรรมของการเป็นตัวแทน ความสัมพันธ์แห่งการเป็นตัวแทนยังเกี่ยวกับความเชื่อถือ (trust) และความไว้วางใจ (confidence) ที่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะสามารถให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของคุณได้ด้วยการให้การสนับสนุน และหรือให้ความร่วมมือ การให้ความสนับสนุนหรือความร่วมมือของประชาชนเช่นนี้เพราะความช่วยเหลือและความไว้วางใจต่อสมาชิกสภาผู้แทนของคุณ นั่นหมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีคุณสมบัติคล้ายกับการเป็น “สัญลักษณ์” ที่ประชาชนให้ความเชื่อถือ และความไว้วางใจ ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีบทบาทอีกประการหนึ่งในทางจิตวิทยา คือทำให้ประชาชนรู้สึกและเชื่อว่าเขามีตัวแทนในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งบทบาทดัง

กล่าวนี้จะส่งผลให้ประชาชนมีความพอใจหรือสบายใจหรือมั่นใจ ถึงแม้ว่าอาจจะไม่มีผลงานในทางวัตถุให้เห็นก็ตาม นั้นหมายความว่าสภาพความรู้สึกรู้สึกของประชาชนว่าตนเองมีตัวแทนที่เชื่อถือและไว้วางใจได้นับว่ามีความสำคัญต่อการปกครองในระดับตัวแทนด้วยเช่นกัน Loewenberg (1972) สรุปได้ชัดเจนเกี่ยวกับการเป็นตัวแทนว่า

“การเป็นตัวแทนเป็นหลักการที่กำหนดขึ้นอย่างไม่ดี กล่าวคือมันมีความหมายที่ขัดแย้งกันในการใช้งาน การเป็นตัวแทนอาจจะหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองหรือแสดงสถานภาพการสนองตอบการมอบอำนาจ ความชอบธรรม หรือการตรวจสอบ การเป็นตัวแทนอาจจะใช้ได้อย่างกว้าง ๆ หรืออาจจะแคบเฉพาะเป็นตัวแทนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง เป็นที่น่าประหลาดใจที่แนวคิดสาย Burk เรื่องหน้าที่ของการเป็นตัวแทนยังคงใช้อยู่และ Eulau เรียกเรื่องให้มีหลักการในเรื่องดังกล่าวที่คิดสำหรับการเมืองสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกสภานิติบัญญัติและประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง”

จากข้อสรุปของ Loewenberg จะเห็นว่าการเป็นตัวแทนในความเป็นจริงนั้นสามารถจะมีความหมายได้ในหลายลักษณะ และการที่จะประเมินการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะอาศัยว่ามาจากการเลือกตั้งแค่เพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ เพราะการเลือกตั้งเป็นเพียงกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดการเป็นตัวแทนขึ้น นั้นหมายความว่า การเลือกตั้งไม่ได้มีคุณสมบัติของการเป็นตัวแทนอย่างแท้จริง หากแต่การเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แท้จริงนั้นอยู่ที่บทบาทหรือการกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการสนองตอบ (responsiveness) ต่อประชาชน (เสวตฉัตร สุวรรณรัตน์, 2535 : 32)

หลักการของการเป็นตัวแทนกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

Birch (1972) กล่าวถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะตัวแทนที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนว่ามีหน้าที่ 3 ประการคือ 1) หน้าที่เป็นตัวแทน สำหรับออกเสียง 2) หน้าที่ในการวินิจฉัยว่าจะไรดีที่สุดสำหรับประเทศชาติ และ 3) หน้าที่ในการสนับสนุนพรรคการเมืองที่ตนสังกัด

Jacobsen และ Lipman (1963) ได้ให้ความหมายว่า “ผู้แทนราษฎร” คือผู้ที่พูดและปฏิบัติในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนในเขตเลือกตั้ง หรือของประเทศ จากความหมายดังกล่าวผู้แทนราษฎรนั้นจะต้องมีหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) เป็นผู้ออกกฎหมาย 2) เป็นผู้ควบคุมรัฐบาล 3) เป็นผู้บริหารประเทศ 4) เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน นอกจากหน้าที่ 4 ประการนี้แล้ว Jacobsen ได้กล่าวว่าผู้แทนราษฎรจะต้องรับผิดชอบต่อพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ด้วย

ความหมายของบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวข้างต้นสามารถอธิบายได้ 2 ข้อ คือ บทบาทและหน้าที่ที่ควรจะเป็น นั้นหมายความว่าบทบาทและหน้าที่ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรจะเป็นนั้นเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่ต้องการ (normative values) ของระบบการเมืองนั้น ซึ่งระบุไว้ในรัฐธรรมนูญว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมีบทบาทและหน้าที่อย่างไร (กนก วงษ์ตระหง่าน , 2530) และอีกมิติหนึ่งคือเป็นบทบาทและหน้าที่ที่เป็นจริง ซึ่งเป็นบทบาทหรือการกระทำที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้กระทำอยู่ อาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับคุณค่าที่พึงประสงค์ก็ได้ ดังนั้นการที่จะทราบความเป็นจริงเกี่ยวกับ บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประการแรกจะต้องพิจารณาจากบทบัญญัติที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทและหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร ประการต่อมาเป็นบทบาทที่มีได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแต่เป็นบทบาทที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้กระทำจริง ซึ่งบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวนี้จะปรากฏนอกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คนส่วนใหญ่อาจจะพิจารณาจากรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญเป็นตัวกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 กำหนดหน้าที่ของรัฐสภาไว้ดังมาตรา 151 กำหนดว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยและต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย” บทบัญญัตินี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าเป็นบทบาทของการเป็นตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศซึ่งต้องทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังกำหนดหน้าที่ของรัฐสภาไว้อย่างชัดเจนอีก 2 ประการคือ (1) หน้าที่ในการออกพระราชบัญญัติหรือกฎหมาย ดังมาตรา 92 กำหนดว่า “ร่างพระราช

บัญญัติหรือร่าง-พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา” นั้นหมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ในการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักหรือกรอบในการบริหารประเทศ ทั้งนี้ ให้แก่รัฐบาลและประชาชนปฏิบัติตาม (2) หน้าที่ควบคุมการบริหารราชการ ดังมาตรา 182 กำหนดว่า “สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา มีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินโดยทบทวนมติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” หมายความว่าทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีอำนาจในการควบคุม และตรวจสอบการบริหาร ราชการโดยเฉพาะของคณะรัฐมนตรี และข้าราชการประจำให้เป็นไปตามทบทวนมติต่าง ๆ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ถ้าพิจารณาจากเหตุผลตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 จะเห็นว่า สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการออกกฎหมายเพื่อใช้เป็นหลักของการบริหารราชการแผ่นดิน และมีอำนาจควบคุมการบริหารราชการ เพราะสภาผู้แทนใช้อำนาจในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ที่ทรงได้รับอำนาจอธิปไตยจากปวงชนชาวไทย (มาตรา 3) และการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถใช้อำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชนชาวไทยในพระปรมาภิไธยได้ ก็เพราะว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นบุคคลที่ราษฎรเลือกตั้ง (มาตรา 98)

ด้วยอำนาจแห่งมาตรา 182 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ว่าด้วยการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนี้ สมาชิกสภาผู้แทนสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ (1) การตั้งกระทู้ถาม เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะตรวจสอบเพื่อให้รัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บริหารตอบหรือชี้แจง ดังมาตรา 183 กำหนดไว้ว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีข่มมิสิทธิจะไม่ที่จะไม่ตอบ เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเรื่องนั้นไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือผลประโยชน์สำคัญของประเทศชาติ ดังนั้นจะเห็นว่าแม้ว่า รัฐธรรมนูญจะให้อำนาจในการควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหารแก่สมาชิกสภาผู้แทนก็ตาม แต่เป็นการให้อำนาจที่มีขอบเขตจำกัดที่ให้เอกสิทธิแก่ฝ่ายบริหารที่จะไม่สนองตอบต่ออำนาจการควบคุมและการตรวจสอบของสมาชิกสภาผู้แทนได้ (2) การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทนมีอำนาจที่จะขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีในฐานะฝ่ายบริหารได้ และถ้ารัฐมนตรีนั้นไม่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกสภาผู้แทน รัฐมนตรีนั้นก็จะต้องออกจากตำแหน่งหรือไม่สามารถบริหารงานต่อไปได้ ดังมาตรา 185 กำหนดว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าสองในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรมิสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่

ไว้วางใจ นายกรัฐมนตรี.....” และมาตรา 186 กำหนดว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล...” จะเห็นว่าอำนาจการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปนี้ ต่างจากอำนาจการตั้งกระทู้ถาม กล่าวคือ การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปฝ่ายบริหารต้องสนองตอบโดยไม่มีเงื่อนไข หมายความว่าฝ่ายบริหารจะไม่สนองตอบโดยอ้างเหตุผลต่าง ๆ ไม่ได้ แต่สำหรับการตั้งกระทู้ถามนั้น ฝ่ายบริหารสามารถที่จะบ่ายเบี่ยงไม่ตอบสมาชิกสภาผู้แทนได้ด้วยวิธีการอ้างความเหมาะสมที่เกี่ยวเนื่องกับความปลอดภัยหรือผลประโยชน์ของแผ่นดิน และ (3) การตั้งคณะกรรมการสามัญและวิสามัญเพื่อสอบสวนหรือศึกษาเรื่องต่าง ๆ อำนาจการตั้งกรรมการสามัญและวิสามัญนี้ รัฐธรรมนูญให้อำนาจแก่สมาชิกสภาที่จะกระทำการหรือ สอบสวนเรื่องราวต่าง ๆ ได้ โดยการตั้งคณะบุคคลขึ้นเป็นคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่ช่วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะตรวจสอบเรื่องราวต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารด้วย ดังนั้นคณะกรรมการทั้งสามัญและวิสามัญ จึงเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยเสริมอำนาจควบคุมและตรวจสอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อฝ่ายบริหารได้ ดังมาตรา 189 กำหนดว่า “สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำการ พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาแล้วรายงานต่อสภามติตั้งคณะกรรมการดังกล่าวจะต้องระบุกิจการหรือเรื่องให้ชัดเจนและไม่ซ้ำหรือซ้อนกัน คณะกรรมการย่อมมีอำนาจออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่ทำ หรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้...”

จากรูปแบบทั้ง 3 ประการที่รัฐธรรมนูญเปิดไว้ให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะควบคุมและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาล เพื่อนำหลักการของมาตรา 98 ที่ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเข้ามาใช้อำนาจหรือหน้าที่ตามมาตรา 92 และมาตรา 182 แล้วจะเห็นทันทีว่า มาตรา 98 เป็นฐานแห่งความชอบธรรมของมาตรา 92 และมาตรา 182 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มาตรา 98 มาตรา 92 และมาตรา 182 ต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงหลักการที่ว่าด้วยการปกครองโดยระบบ คิวแทน (representative government)

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่ามีบทบาทและหน้าที่ 2 ประการคือ

1) ออกพระราชบัญญัติและ 2) ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และเหตุผลสำคัญที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจเพื่อปฏิบัติหน้าที่สองประการดังกล่าวก็เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง โดยประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจประชาธิปไตย และจากการวิเคราะห์ถึงหลักการของการเป็นตัวแทนกับการเลือกตั้ง พบว่าการเลือกตั้งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการเป็นตัวแทนขึ้น เพราะฉะนั้นบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แท้จริงก็คือ บทบาทและหน้าที่ของการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นบทบาทที่อยู่ภายใต้หลักการของการเป็นตัวแทนเป็นสำคัญ

ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นตัวแทนกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในลักษณะดังกล่าวนี้ บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินจึงต้องมุ่งจุดหมายของการเป็นตัวแทนนั้นหมายความว่าขอบเขตและความหมายของการเป็นตัวแทนมีอย่างไร การออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินก็ควรจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตและความหมายของการเป็นตัวแทนนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือขอบเขตและความหมายของการเป็นตัวแทนเป็นบรรทัดฐานของการประเมินบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ดังที่กล่าวแล้วว่าการเป็นตัวแทนที่สำคัญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาจากการกระทำในการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะที่เลือกตั้ง Eulau และ Karpis ให้องค์ประกอบสำคัญของการสนองตอบไว้ 4 ประการ ได้แก่ แก่ในเชิงนโยบาย ในเชิงบริการ ในเชิงการจัดสรรผลประโยชน์ และในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งช่วยให้เราสามารถนำมาประเมินบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยได้ชัดเจนขึ้น จากองค์ประกอบของการสนองตอบนี้ทำให้เห็นว่าบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามองค์ประกอบดังกล่าว อาจจะไม่ได้กระทำภายในสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ เช่น การสนองตอบในเชิงบริการหรือการสนองตอบในเชิงสัญลักษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาจจะกระทำนอกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นเพียงบทบาทและหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ทั้งหมดของบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกผู้แทนในความเป็นจริง ดังนั้นการประเมิน

บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทน จึงต้องประเมินบทบาทและหน้าที่ทั้งภายในและภายนอก สภาด้วย

2.ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเป็นผู้นำของสตรี ตลอดจนผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำสตรีที่ได้มีผู้ศึกษาที่น่าสนใจและควรแก่การนำเสนอ มีดังต่อไปนี้

2.1. งานวิจัยเรื่องสตรี บทบาทในการเป็นผู้นำทางการบริหาร โดย บวร-ประพาศศิริ , ทิพาพร พิมพ์ฤทธิ์ และเฉลิมพล ศรีหงส์ (2529) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องราวของผู้หญิงไทยระดับบริหารโดยตรงจากกลุ่มต่าง ๆ 4 กลุ่มคือ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มรัฐวิสาหกิจ กลุ่มธุรกิจเอกชน และกลุ่มองค์กรระหว่างประเทศ พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ

1) ระดับการศึกษาสัมพันธ์กับผู้นำสตรีคือ ผู้นำสตรีที่บรรลุผลสำเร็จในการบริหารงานนั้น การศึกษามีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ประสบผลสำเร็จกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า

2) ค่านิยมทางสังคมไทยมีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผู้นำทางการบริหารของสตรี กล่าวคือ

(2.1) สตรีที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเองมีโอกาที่จะได้เข้าไปสู่ผู้นำระดับบริหารน้อย

(2.2) สตรีที่ไม่นิยมความมีอำนาจ สนใจแต่การบ้านการเรือนก็มีโอกาสในการจะเข้าไปสู่ผู้นำทางการบริหารน้อย

(2.3) สตรีที่ไม่นิยมยึดมั่นในอาชีพตลอดไป ทำให้โอกาสในการประสบความสำเร็จเป็นผู้นำทางการบริหารน้อย

(2.4) ความกระตือรือร้นในการทำงานหนัก ทำให้โอกาสในการเป็นผู้นำทางการบริหารน้อยไปด้วย

(2.5) ความนิยมยกย่องให้ผู้หญิงเป็นผู้นำในระดับบริหารมีน้อย จึงมีโอกาสดำเนินไปเป็นนักบริหารสตรีได้น้อย

2.2 การศึกษาปัญหาและอุปสรรคผู้นำท้องถิ่นสตรี ในงานวิจัยของ อภิชาติ-จาร์สตฤทธิรงค์ และเทพิ พันธุเมธา (2527) และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยผู้นำ ท้องถิ่นของกรมการปกครองได้ดำเนินการวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบลและสารวัตรกำนันที่เป็นสตรีในคราวที่เดินทางมาร่วมอบรมที่ศึก สหกรณ์ออมทรัพย์ กรมการปกครอง ระหว่างเดือน ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527 สรุปการศึกษาขั้นต้นว่า

- (1) การเป็นผู้นำท้องถิ่นสตรีมักประสบปัญหาในระยะแรกของการทำงานแต่เมื่อได้แสดงบทบาทเป็นที่ยอมรับของลูกบ้านแล้ว เพศก็มีได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแต่อย่างใด
- (2) ปัญหาและอุปสรรคการทำงานที่เกิดขึ้นกับผู้นำสตรีท้องถิ่นนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเช่นเดียวกับผู้นำท้องถิ่นที่เป็นชาย ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาส่วนน้อยที่เกิดได้กับทุกคนในการทำงานมิใช่อุปสรรคเพราะเรื่องเพศ
- (3) ผู้นำท้องถิ่นเห็นว่า สตรีในปัจจุบันมีสิทธิที่จะก้าวหน้าสูงขึ้นไปในบทบาททางการเมืองการปกครอง หากมีระดับการศึกษาสูงพอและได้รับการยอมรับสนับสนุน

ผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ข้อสังเกตว่าสตรีนั้นสามารถทำงานได้ในระดับผู้นำเช่นเดียวกับบุรุษ ปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงที่ขัดขวางมิให้สตรีก้าวเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองน่าจะอยู่ที่ตัวสตรีเอง กล่าวคือ สตรีมักขาดความมั่นใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง จากการวิจัยพบว่าสตรีที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางด้านครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมการเมืองการปกครอง และการศึกษาจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ช่วยพัฒนาความคิดสตรี

2.3 โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี - ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์และการส่งแบบสอบถาม ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าว พงษ์ฤทธิ์ คงประสิทธิ์ (2528) ได้สรุปผลจากการสัมภาษณ์ กำนันชาย 29 คน กำนันหญิง 2 คน ในฐานะเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้นำท้องถิ่นสตรีในเขตรับผิดชอบของตนและข้าราชการฝ่ายปกครองจำนวน 66 คน ใน 13 จังหวัด ประกอบด้วยปลัดอำเภออาวุโส ในฐานะผู้บังคับบัญชาขั้นต้นของผู้นำสตรี เพื่อขอทราบความคิดเห็นทั้งในด้านความสามารถในการทำงาน และการปฏิบัติตนของผู้นำท้องถิ่นสตรี ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า

1) ในส่วนที่ให้การสนับสนุนสตรี เป็นผู้นำท้องถิ่น มีความเห็นว่าในปัจจุบัน สตรีมีความรู้ความสามารถสูง คำนึง จึงสามารถทำอะไรได้ทุกอย่างเหมือนผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกๆ อาจจะยังไม่เป็นที่ยอมรับ แต่ภายหลังเมื่อเห็นผลงานแล้วก็จะศรัทธา สิ่งที่ได้เปรียบผู้ชาย คือ ได้เปรียบในเรื่องการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ โดยสตรีมักอาศัยความนุ่มนวล อ่อนโยนตามวิถีของสตรีในการทำงาน สิ่งนี้นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากในการขอความร่วมมือ จากทางราชการและเอกชน ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาท้องถิ่น สำหรับการปฏิบัติหน้าที่เสี่ยงภัย อันตรายก็มีผู้ช่วยเหลืออยู่แล้ว ผู้นำท้องถิ่นสตรีไม่ต้องลงมือปฏิบัติเอง

2) มีบางกลุ่มแต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วย หรือไม่ให้การสนับสนุน โดยให้เหตุผลว่า ในท้องที่รุกรันการที่ต้องเสี่ยงภัยต้องใช้ความเด็ดขาด ผู้นำท้องถิ่นสตรียังทำไม่ได้เท่าชาย มีข้อจำกัดในเรื่องเพศ ภาระทางครอบครัวที่ยังต้องทำหน้าที่แม่บ้าน นอกจากนี้การยอมรับในบทบาทของสตรีของประชาชนโดยทั่วไปยังมีน้อย

3) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่า การมีผู้นำท้องถิ่นเป็นสตรีนั้นมิใช่ข้อดีและข้อเสียผสมผสานกันไป สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่า เรื่องเพศไม่สำคัญ

4) ความเห็นของปลัดอำเภอส่วนใหญ่ยอมรับว่าผู้นำท้องถิ่นสตรีมีความเข้าใจ สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้เป็นอย่างดี และมีความรู้ความสามารถไม่ด้อยไปกว่าชาย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่เอาใจใส่หน้าที่ สนใจการหาความรู้เพิ่มเติมและที่สำคัญก็คือผู้นำท้องถิ่นสตรีต้องการแสดงออกซึ่งความสามารถที่จะเอาชนะในเรื่องความสามารถในการทำงาน จึงทำให้งานพัฒนาชนบทเป็นผลดียิ่งขึ้น

5) ในส่วนความเห็นเปรียบเทียบในการปฏิบัติงานระหว่างผู้นำท้องถิ่นสตรีกับชาย ส่วนใหญ่เห็นว่าทัดเทียมกัน การปฏิบัติหน้าที่จะได้ผลหรือไม่ได้ผลไม่ได้อยู่ที่เรื่องเพศ แต่เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลเป็นสำคัญ แต่ส่วนที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่ให้การสนับสนุนซึ่งเป็นส่วนน้อยเห็นว่า งานทางด้านรักษาความสงบเรียบร้อยหรือการแก้ปัญหาหาระงับข้อพิพาท สตรีทำไม่ได้ผล ผู้ชายมีขีดความสามารถสูงกว่าในลักษณะความคล่องตัวและใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่น โดยไม่ต้องกลัวคำครหาเกี่ยวกับชื่อเสียง

2.3 โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี – ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
ประชาชน ซึ่งกฤษ ลิมานนท์ (2528) ได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล จำนวน 1,096 คน จาก 39 หมู่บ้าน 38 จังหวัด ที่มีผู้นำ

สตรีในระดับต่าง ๆ กัน ตั้งแต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจนถึงแพทย์ประจำตำบล เพื่อขอทราบทัศนคติและการยอมรับของประชาชนเหล่านี้ต่อการมีผู้นำซึ่งเป็นสตรีในระดับท้องถิ่นนั้น ๆ โดยผู้วิจัยได้เลือกเอาปัจจัยที่แสดงความสัมพันธ์ที่เห็นความแตกต่างได้ชัดเจน คือ เพศเป็นปัจจัยแรกที่จะทดสอบว่าระหว่างชายกับหญิง มีความคิดเห็นหรือการยอมรับการมีผู้นำสตรีแตกต่างกันอย่างไร ปัจจัยที่สองคือ ภูมิภาคเป็นปัจจัยควบคุมเพื่อแสดงความแตกต่างในเรื่องดังกล่าวของประชากรในภาคต่าง ๆ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่าผู้ให้สัมภาษณ์หรือราษฎรส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าผู้นำชายคนก่อน ๆ และผู้นำหญิงคนปัจจุบันมีความสามารถพอ ๆ กันในเกือบทุกเรื่องที่จะระบุไว้ในแบบสอบถาม นอกจากนี้ในแต่ละภาคผู้ให้สัมภาษณ์ก็มีทัศนคติที่แตกต่างกันออกไปค่อนข้างมาก ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นำสตรีในท้องถิ่นของประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการยากที่จะให้ข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถนำไปชี้วัดได้ ทั้งนี้เพราะระยะเวลาการเข้ารับตำแหน่งของผู้นำสตรีในขณะนั้นเป็นระยะเวลาที่ต่างกันเกือบทุกพื้นที่ที่ทำการสำรวจ ในเรื่องของการยอมรับความเป็นผู้นำของสตรีในระดับท้องถิ่น ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังคงคิดว่าทุกจะให้เลือกระหว่างชายและหญิงก็ยังคงมีความนิยมที่จะเลือกชายเป็นกำนัน ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ อย่างไรก็ตามความมั่นใจของผู้ให้สัมภาษณ์ลดลงไปตามลำดับเมื่อให้ออกความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะมีผู้นำสตรีในระดับที่สูงขึ้น เช่น ตำแหน่งปลัดอำเภอ นายอำเภอ หรือการเป็นนายก อบจ. นครศรีธรรมราช

2.5 ปัญหาชนสตรี : การศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรีแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาเขตประสานมิตร) และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดย กนลา สุขพานิช ชันทปราบ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2521) ได้ศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรี ซึ่งถือเป็น “ปัญหาชนสตรี” ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัย 3 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน โดยได้วิเคราะห์ทัศนคติทางการเมือง โดยเฉพาะต่อบทบาทของกลุ่มพลังทางการเมือง บทบาทและสิทธิสตรีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารของสตรีไทยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน จะมี ทัศนคติในด้านต่าง ๆ ข้างต้นแตกต่างกันอย่างไร หรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) กลุ่มปัญญาชนสตรีไทยที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม กล่าวคือ มีทัศนคติทางการเมืองไปในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยในทางบวก มีความรู้สึกในการนำหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองมากกว่าเผด็จการ ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการทหารหรือพลเรือน กล่าวคือให้ความสำคัญต่อการเลือกตั้งว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปกครอง

2) กลุ่มปัญญาชนสตรีไทยให้ความสำคัญในทางบวกต่อผู้นำทางการเมืองที่มีจากการเลือกตั้ง มิใช่มาจากการปฏิวัติรัฐประหารไม่ต้องการให้ทหารมาแทรกแซงทางการเมือง

3) ในด้านทัศนคติต่อสังคม ปัญญาชนสตรีไทยมีความทึคเห็นแบบเสรีนิยมต่อปัญหาสังคม ไม่ว่าจะเป็ปัญหาโสเภณี ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาความเสมอภาคในสังคม และสนับสนุนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิอย่างเข้มแข็ง เช่น ปัญหาการเลือกคู่ครอง การเรียกร้องสิทธิเสมอภาค ซึ่งชอบที่จะให้มีการปรับปรุงสถานภาพของสตรีจาก “นางทาสในเรือนเบี้ย” มาสู่ “ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์”

4) ปรากฏผลอย่างเด่นชัดว่าทัศนคติแบบเสรีนิยมต่อการเมืองและสังคมของปัญญาชนสตรีไทยไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างบรรดาปัญญาชนสตรีด้วยกัน ไม่ว่าจะปัญญาชนสตรีนั้นจะมีความแตกต่างกันในทางเศรษฐกิจและสังคมเช่น อายุ ระดับรายได้ สถานภาพการสมรส สาขาวิชาที่ทำการสอน เพราะว่าการกลุ่มสตรีเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ได้สัมผัสกับสภาพ “การปลดแอก” จากการพัฒนาการของจารีตประเพณีของไทยในอดีตที่มีสภาพเป็น “ลัทธิเหยียดเพศ” ซึ่งให้ความสำคัญต่อบุรุษมากกว่าสตรี มาเป็นสังคมที่มีความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรีในทางการเมืองและสังคมมากขึ้น กล่าวคือ สตรีสามารถขึ้นมาบริหารประเทศได้ทัดเทียมบุรุษหากมีความสามารถสูงพอ และบุรุษ สตรีในฐานะสามีภรรยาข้อมมีความรับผิดชอบ และมีบทบาทร่วมกันในครอบครัว เป็นต้น

นอกจากนั้นการศึกษาวิจัยดังกล่าว ยังนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ทัศนคติของประชาชนในหมู่บ้านและตำบล ข้าราชการระดับนายอำเภอ ปลัดอำเภอ และกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เป็นบุรุษ เกี่ยวกับการที่สตรีเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำในท้องถิ่นสตรีมาประกอบการศึกษาวเคราะห์ส่วนหนึ่งด้วย อาจกล่าวได้ว่าสามารถนำเอามาช่วยประกอบการพิจารณาด้านทัศนคติของบุคคลต่าง ๆ อันได้แก่ข้าราชการและราษฎรในพื้นที่ถึงการยอมรับในภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านสตรี ซึ่งผลการวิจัยออกมาค่อนข้างเด่นชัดว่า ความคิดเห็นส่วนใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นบุรุษแล้ว ต่างมีความมั่นใจว่าสตรีสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เช่นเดียวกับชาย โดยเฉพาะในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของความเป็นผู้หญิง

ผลงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าความอ่อนโยนของสตรีช่วยให้มีการติดต่อประสานงานได้ดีกว่าบุรุษ อย่างไรก็ตามก็มีส่วนหนึ่งของผลงานวิจัยได้แสดงว่าความคิดของประชากรผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งชายและหญิงมีแนวโน้มที่นิยมชมชอบผู้นำที่เป็นผู้หญิงหรือชายที่เป็นเพศเดียวกับตน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอุปสรรคและปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นสตรีอาจจะอยู่ที่ความลำเอียงในทัศนคติที่เกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นสำคัญ มากกว่าที่จะพิจารณาคุณค่าของผลงานของแต่ละบุคคล ซึ่งดูอาจจะไม่ยุติธรรมนักสำหรับสตรี โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนา โอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงอยู่ในระดับต่ำมาก ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการเป็นสมาชิก การดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมืองรวมทั้งการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ชั้นสูงในรัฐบาล บทบาทของผู้หญิงในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้จึงยังขาดการยอมรับจากสังคมการเมืองการปกครอง

2.6 ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย โดยสมิหรา จิตตลดากร (2529) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่ทำให้สตรีได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการปกครองท้องถิ่น (ตามความหมาย พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2459) และผู้บังคับกล่าวที่มาจากวิธีการแตกต่างกัน คือจากการเลือกตั้งกับการแต่งตั้งจะมีวิธีการจัดการในการบริหารงานต่างกันหรือไม่ อย่างไร และได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานเพียงใด รวมถึงตลอดถึงคุณธรรมที่ผู้นำในการปกครองท้องถิ่นยึดถือ โดยศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม คือ

1. สัมภาษณ์สอบถามแก่สตรีที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนันและแพทย์ประจำตำบลทั่วประเทศ
2. สัมภาษณ์กำนันสตรีแบบเจาะลึก 14 คน
3. สัมภาษณ์คณะกรรมการสภาตำบล 12 คน ที่มีกำนันเป็นสตรี

ข้อสรุปจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สตรีที่เป็นผู้นำในระดับนี้ ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเฉพาะตัว ครอบครัว และสิ่งแวดล้อมทั้งในลักษณะที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคแตกต่างกันไป อันเป็นผลมาจากภูมิหลังของสตรีผู้นำครอบครัว นอกจากนี้สตรีผู้นำก็มีวิธีการทำงานที่แตกต่างกันไป แต่ไม่ว่าจะใช้วิธีการใด อาทิ การใช้พระเดชพระคุณ และอื่น ๆ ต่างก็นำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองการปกครอง และการพัฒนาชุมชนได้เช่นเดียวกัน

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เสนอข้างต้นคงช่วยให้มองเห็นภาพและบทบาทโดยทั่วไปเกี่ยวกับการเป็นผู้นำของสตรี ตลอดจนความเป็นผู้นำทางการเมืองและการปกครองระดับท้องถิ่นซึ่งงานวิจัยต่าง ๆ นั้นมีความแตกต่างกันในเรื่องเงื่อนไขของเวลา กลุ่มประชากรศึกษา บางกลุ่ม ตลอดจนกระบวนการในการค้นคว้าหาคำตอบ แต่อย่างไรก็ดีผลการศึกษาก็น่าจะนำมาเทียบเคียง ประกอบการวิเคราะห์ของผู้เขียนได้เป็นอย่างดีแม้ว่าวิธีการศึกษาจะแตกต่างกัน

3. กรอบความคิดในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงการแสดงบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีในระดับชาติ กล่าวคือเน้นศึกษาเฉพาะผู้นำสตรีซึ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร ประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาคือ กระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ซึ่งจะเป็นการพิจารณาภูมิหลังทางการเมือง ปัจจัยที่กำหนดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี อันได้แก่ปัจจัยจากตัวของสตรีและครอบครัว เช่น ค่านิยม การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (อายุ อาชีพ การสมรส ตำแหน่งทางการเมือง) และปัจจัยภายนอกซึ่งเป็น สภาพแวดล้อมของสตรีได้แก่วัฒนธรรม กฎหมาย ศาสนา ระบบการเมืองการปกครอง ปัจจัยดังกล่าวนี้จะหลอมแนวความคิด คุณค่าการทางการเมืองของสตรี และยังช่วยกำหนดรูปแบบลักษณะการทำงานของสตรีในทางการเมือง หรือการแสดงบทบาทในทางการเมืองของสตรี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ต้องการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และจากแนวความคิด ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น มีสาระสำคัญในการนำมาเป็นกรอบของการศึกษาบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในการเมืองไทย

กรอบความคิดในการวิจัยครั้งนี้ มีสมมุติฐานเบื้องต้น (assumption) ว่า ภูมิหลังและปัจจัยที่กำหนดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี อันได้แก่ปัจจัยจากตัวของสตรีและปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมของสตรีจะเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิด คุณค่าการทางการเมือง และการแสดงบทบาทของสตรีในทางการเมือง แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีกับการมีบทบาททางการเมืองนั้นนำมาใช้ในการอธิบายถึงปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีไทย ในส่วนแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นตัวแทนนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาบทบาททางการเมืองของสตรีที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร